

Huiszwaluwen in de Kempen

Wim Deeben

Vanaf 1984 zijn in de Kempen tellingen gehouden om jaarlijks de stand vast te kunnen leggen van de huiszwaluwpopulatie in de regio. Er zijn slechts weinig gemeenten in de streek, waar dit sindsdien vrijwel onafgebroken is gebeurd. De eerste jaren van de reeks tellingen is de coördinatie verzorgd door Willem Veenhuizen. Nadat hij uit de regio verhuisde is die taak overgenomen door mij, omdat ik vond dat een dergelijke reeks niet verloren mocht gaan. De tellingen zijn verricht door leden van de in 1974 opgerichte Vogelwerkgroep de Kempen.

Opgebouwde reeks

Van 1984 tot en met 2012 zijn de aantallen broedparen van Huiszwaluwen geteld in de bebouwde kernen van de gemeenten in de Kempen. Tabel 1 geeft een overzicht van de getelde

Huiszwaluw op nest in Macedonië, 2012.
Foto: Wim Deeben.

nesten in het hierboven genoemde tijdvak. Een deel ervan wordt al gemonitord sinds 1984 (Veenhuizen 1986). Er is echter geen enkele plaats waar in alle jaren de aantallen zijn vastgelegd. Dit maakt het moeilijk om de populatieontwikkeling in de Kempen als geheel goed te volgen, laat staan trends te berekenen. Gedurende de hele periode waren er tien jaar waarin er van de gemeenten nog geen dertig procent is geïnventariseerd. Daarnaast waren er zestien jaar, waarin 50-80% is onderzocht. Er waren slechts drie jaren waarvan meer dan tachtig procent is gecontroleerd. Lang niet altijd waren het dezelfde gemeenten die bezocht werden door de tellers. De percentages van de telintensiteit per jaar schommelden flink, met een opleving in de jaren 1988-'95 en een redelijk hoge telpiek in 2004.

Ontwikkelingen

In de loop der tijd is geteld in 33 plaatsen (Tabel 1). In zeven gemeenten is vrijwel ononderbroken geteld en hiervan valt dus wel iets te vertellen over de populatieontwikkeling. In Eindhoven daalde het aantal broedparen van 97 in 1984 naar twee in het jaar 2010. In 2011 waren er opeens weer twaalf en in 2012 nam het aantal toe tot 37. Het is te hopen dat dit het begin is van een herstel van de Eindhovense huiszwaluwbevolking. Geldrop laat een iets ander beeld zien. Hier bedroeg het aantal paren in 1984 77 en lag het dieptepunt in 2002 met vijf paren. Vanaf dat jaar kropen de Huiszwaluwen weer uit het dal en kwamen met 63 paren al weer aardig in de buurt van het eerste onderzoekjaar in deze reeks. De gemeente Heeze startte aan het begin van de reeks met slechts één paar. Geleidelijk aan steeg het aantal en bereikte in 1988 een piek

Plaats	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Acht	-	6	8	11	11	16	9	12	10	-	17	19	26
Bergeijk	-	8	6	-	6	7	6	3	7	8	8	7	4
Bladel	-	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Breugel	24	20	9	9	12	13	12	5	9	3	2	2	1
Budel	-	-	-	-	31	31	22	20	14	6	5	2	16
Budel Dorplein	-	-	-	-	30	25	25	26	26	23	12	10	-
Budel Schoot	-	-	-	-	10	7	12	3	6	2	2	1	-
Casteren	27	-	-	-	6	12	-	-	-	14	-	-	-
Duizel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-
Eindhoven	97	82	53	42	29	31	25	29	30	23	18	17	24
Geldrop	77	32	36	40	44	49	56	39	32	16	19	24	17
Hapert	33	13	14	13	21	17	17	11	10	-	12	6	-
Heeze	1	8	15	18	21	13	10	4	8	4	14	16	13
Hoogeloon	37	33	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-
Knegsel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-
Lage Mierde	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leende	34	23	-	5	4	3	11	6	6	8	9	6	5
Leenderstrijp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	35	32	33
Luyksgestel	37	21	19	-	24	22	25	22	19	23	18	18	8
Maarheeze	-	-	-	-	2	45	51	42	36	33	31	-	-
Nuenen	73	43	38	21	19	-	-	16	12	18	18	12	-
Oerle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reusel	68	46	-	-	44	49	49	28	27	15	16	17	11
Soerendonk	-	-	-	-	34	39	27	26	27	19	19	-	-
Steensel	21	26	26	27	32	30	30	27	19	19	6	3	9
Sterksel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	48	-	-
Veldhoven (de Run)	40	21	29	-	21	34	40	33	38	18	21	25	17
Veldhoven (Boerenbond)	-	-	-	-	1	-	-	-	2	6	9	11	13
Waalre	40	-	29	-	-	21	33	30	32	25	-	10	6
Weebosch	23	19	14	-	3	4	7	6	8	9	7	2	2
Westerhoven	12	10	18	-	22	25	26	22	20	20	17	9	12
Wintelre	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	8	10	-
Zandoerle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-
Totaal:	644	450	314	186	427	493	493	410	398	404	375	261	217

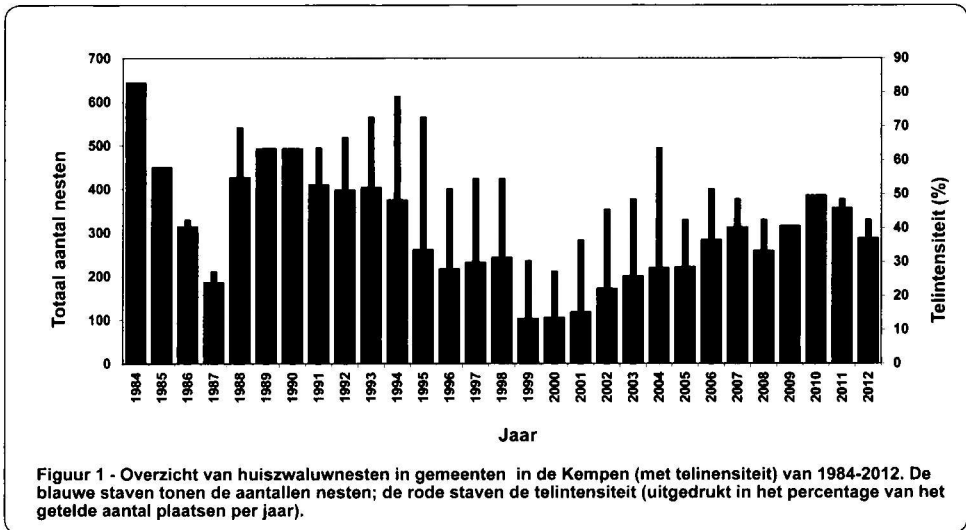
Tabel 1 - Overzicht van de aantallen nesten per tellocatie over de jaren 1984-2012.

van eenentwintig paren. Daarna zakte het aantal paren weer en schommelde dat enigszins tot 1999 toen er twintig nestelden. Van 2000-'08 was het gemiddelde vijftientwintig broedparen. Hierna waren er in 2009 en 2010 respectievelijk 59 en 51 broedparen, de hoogste aantallen in de reeks. Het jaar erna waren er veel minder en bleef de stand hangen op 32 paren. Helaas is er in 2012 geen onderzoek gedaan in Heeze, zodat we nooit zullen weten wat dat jaar in petto had. De volgende in de rij was Leende, waar in twee jaren niet is geteld. In 1984 huisden hier 34 paren en in 1985 waren dat er 23. Na een jaar zonder telling volgden er tweeëntwintig met aantallen die beneden de elf bleven, met daartussen drie jaar waarin ze ontbraken. In 2009 nestelden er veertien, in 2010 twintig en in 2011 achttien. Ook hiervan zijn geen gegevens verzameld in 2012. Steensel is de enige plaats, waarvan uit alle jaren gegevens voorhanden zijn. Hiervan was alleen de periode 1984-'93

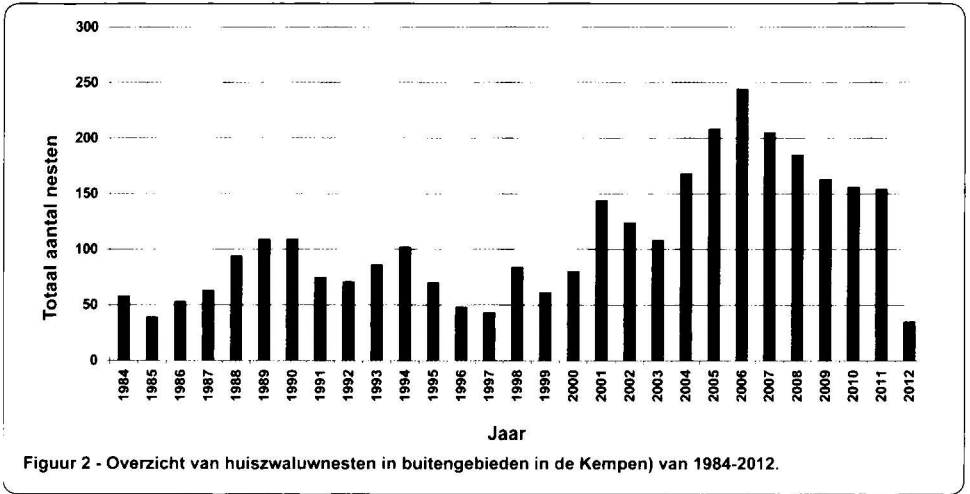
goed met gemiddeld bijna 26 paren. Hierna daalde de populatie en kwam nooit boven de negen nesten. In deze periode waren er drie jaren waarin de soort wegbleef. Veldhoven (De Run) is één jaar (1987) niet onderzocht. De aantallen fluctueerden van 1984-2005 tussen de zestien en 47 paren. In 2006 zette een verbetering in. Vanaf die tijd broedden er jaarlijks gemiddeld 54 paren met een piek van 65 in 2010. De laatste in de serie van zeven gemeenten met een vrijwel volledige telserie is Westerhoven. Hier is 26 jaar geteld. Tot 2010 waren er geregeld schommelingen. Het grootste aantal broedparen was 38, het laagste negen. In 2009 leek er een verbetering op te treden toen zich hier 47 paren ophielden. In 2010 echter waren het er veertig en in 2011 35. De nekslag kwam in 2012, toen er geen enkel paar is aangetroffen. Het lijkt erop, dat de trend die door Sovon wordt beschreven (Boele et al. 2013), voor een deel van de hierboven beschreven zeven

Huiszwaluwen in de Kempen

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
26	27	-	-	-	5	28	27	-	46	50	-	-	33	22	25
4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	-	-	-	-
11	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	0	0
-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
20	21	6	3	3	20	7	4	6	4	4	3	-	2	12	37
20	16	14	-	8	5	11	10	20	23	29	34	50	63	61	63
-	-	-	-	-	-	-	0	-	6	13	-	-	3	4	3
8	14	20	26	21	26	27	19	22	18	35	34	59	51	32	-
-	-	-	-	-	20	20	20	30	30	30	30	30	45	50	43
-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
6	2	0	0	0	2	1	3	5	10	7	9	14	20	18	-
32	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
-	-	-	-	-	-	2	4	7	14	25	15	13	20	24	-
3	3	2	2	0	1	2	1	1	2	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	5	3	1	2	2	0	0	2	1	3	0	1	4	5	7
-	19	18	21	19	22	18	23	21	17	18	22	23	16	30	-
25	32	28	33	16	17	19	23	47	53	50	52	53	65	53	55
6	6	11	18	23	21	23	17	22	21	17	23	14	18	8	4
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	12	-	-	23	25	31	30	38	19	24	16	47	40	35	0
-	-	-	-	-	-	9	32	-	21	17	8	5	8	2	8
-	-	-	-	2	4	2	4	3	5	1	2	3	3	4	2
232	243	103	105	118	172	200	219	221	283	312	258	315	385	356	287

Figuur 1 - Overzicht van huiszwaluwennesten in gemeenten in de Kempen (met telintensiteit) van 1984-2012. De blauwe staven tonen de aantallen nesten; de rode staven de telintensiteit (uitgedrukt in het percentage van het getelde aantal plaatsen per jaar).

gemeenten opgaat. In die publicatie wordt gemeld dat in de afgelopen tien jaren (tot en met 2011) de stand met vallen en opstaan gestaag toenam.

Ondanks onvolkomenheden door jaren waarin gebieden niet zijn geteld, kan een beeld worden gegeven van hoe de ontwikkelingen in de plaatsen in de Kempen in zijn geheel waarschijnlijk zijn verlopen in de periode 1984-2012. In Figuur 1 wordt behalve de getelde aantallen per jaar ook de telintensiteit aangegeven. Die is uitgedrukt in met het percentage plaatsen die jaarlijks zijn geteld van

het totale aantal (33). De totale populatie lijkt te zijn gehalveerd in de Kempen.

Het buitengebied

Ook in het buitengebied zijn op een aantal plekken nesten geteld, maar dat gebeurde ook hier lang niet altijd en overal (Tabel 2). Pas vanaf 2004 begint een serie tellingen te ontstaan in tien tot twaalf gebieden. Daarvoor zijn er maar twee die vrij lange tot lange tijd achtereenvolgend zijn uitgevoerd. De ene is bij de zinkfabriek van Budelco in Dorplein (gem. Cranendonck) waar twaalf jaar (1988-'99) is

Twee vogels op hun nest.
Foto: Wim Deeben.

Jonge Huiszwaluw in afwachting van voedsel.
Foto: Wim Deeben.

geteld. Deze serie geeft een jaarlijks gemiddelde te zien van bijna tweeëntwintig paren. De enig bruikbare reeks voor de hele periode is die van kolonie bij de Achelse Kluis. Tot en met 2001 bevond zich hier een middelgrote kolonie, waarin af en toe en piek- en daljaren waren te zien. Vanaf dat jaar namen de Huiszwaluwen sterk af met vanaf 2007 een nog sterkere daling tot 2012, toen er slechts één paar tot broeden kwam. Vanaf 1994 was er aandacht voor de boerderijen aan de Paaldijk in Leenderstrijp, waar zich maximaal enkele tientallen paren ophielden. Het voorlaatste jaar zaten er nog maar zes; in 2012 waren ook die verdwenen. Van de acht overige locaties waar vanaf 2004 meestal is geteld is zeker

dat bij de helft ervan in 2012 geen broedparen meer aanwezig waren. De enige stabiele maar vrij kleine kolonie bevond zich aan een boerderij in Wintelre. De resultaten van de tellingen lijken weinig hoop te bieden voor de toekomst. Een overzicht van de buitengebieden is te zien in Figuur 2.

Discussie

Hoewel de huiszwaluw tellingen in de regio lang niet altijd en overal zijn uitgevoerd, blijkt uit alle gegevens dat het al jaren slecht gaat met de Huiszwaluw in de Kempen. Het gemiddelde aantal per jaar is te zien in Figuur 3. Van 1999 tot en met 2005 was er een dieptepunt, zowel in aantallen als in de telinten-

Deze Huiszwaluw haalde modder uit een plas op 200 m afstand van de nestbouwplaats. Het nest was gereed in een tijdsbestek van zeven uur. Lesbos, 2009.
Foto: Wim Deeben.

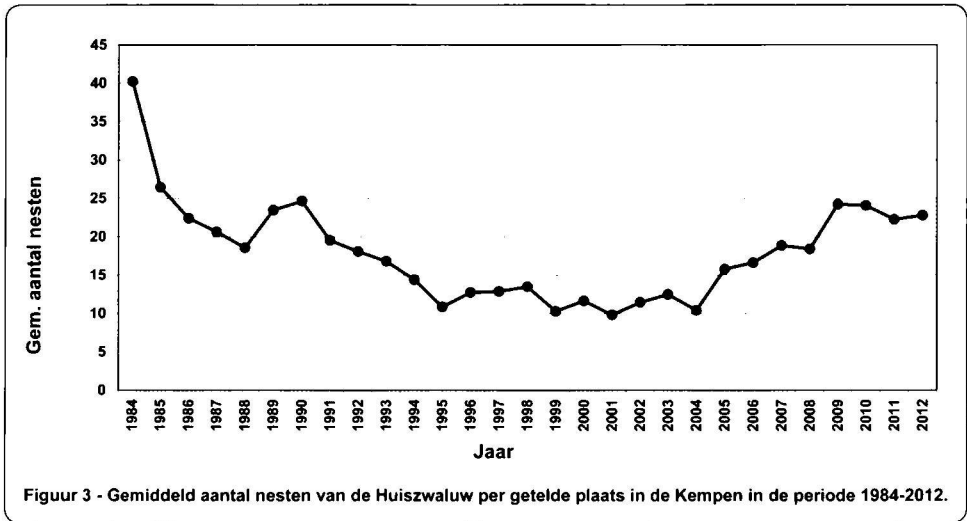

Jaar / Plaats	Fabrieken KZM Budelco, Dorplein	Achelse Kluis / Achelseweg	Aanschotse Beemden Eindhoven	Riekhoven Veldhovensedijk	Leenderstrip boerderijen Paaldijk	De Ruijter van Steveninckkazerne	Tuinder Oirschotsedijk	Wintelre, Boerderij de Haas	Leende, Valkenswaardseweg	Leende, Strijperdijk	Leende, Strijpsestraat	Leende/Maarheeze, Ulkendonken	Leende Maarhezerweg	Sterksel, Turfweg	Sterksel, Ronde Bleek	Reusel, Schepensweijer	Totaal
1984	-	58	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	58
1985	-	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39
1986	-	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53
1987	-	63	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	63
1988	19	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	94
1989	26	83	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	109
1990	28	81	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	109
1991	19	56	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
1992	25	46	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	71
1993	28	56	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	86
1994	19	43	4	8	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	102
1995	12	26	3	-	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70
1996	19	11	-	-	11	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48
1997	19	9	5	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43
1998	20	15	22	-	5	6	-	-	8	-	-	-	-	-	8	-	84
1999	-	26	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	17	13	-	61
2000	-	50	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	21	4	-	80
2001	-	38	-	-	31	-	-	-	37	1	10	-	-	27	0	-	144
2002	-	17	-	-	27	-	-	-	51	0	10	-	-	19	0	-	124
2003	-	13	-	-	28	-	-	-	35	0	10	4	5	13	0	-	108
2004	-	18	-	-	29	18	-	-	60	0	16	5	6	16	0	-	168
2005	-	18	-	-	24	25	-	-	68	0	20	6	2	13	0	32	208
2006	-	17	-	-	17	36	-	21	70	0	20	8	8	15	0	32	244
2007	-	3	-	-	26	44	-	10	70	-	20	11	8	13	0	-	205
2008	-	3	-	-	27	34	-	15	51	-	27	12	12	4	0	-	185
2009	-	4	1	-	28	5	6	6	43	-	38	15	13	4	0	-	163
2010	-	5	3	-	21	5	7	11	40	-	38	15	11	0	0	-	156
2011	-	3	2	-	6	4	3	17	23	-	36	12	13	-	0	-	154
2012	-	1	6	-	0	3	-	25	0	-	0	0	0	-	0	-	35

Tabel 2 - Overzicht van nesten in de buitengebieden over de periode 1984-2012.

siteit. De jaren daarna is er weer een stijging waargenomen van de aantallen broedparen, maar de aantallen uit de jaren tachtig in de vorige eeuw, afgezet tegen de telintensiteit zijn niet meer bereikt. De oorzaken van de achteruitgang zijn voor een deel aanwijsbaar. Bij een aantal kolonies is de situatie veranderd. Er zijn bijvoorbeeld gebouwen afgebroken en nieuwe bouwvelden en industriegebieden zijn gerealiseerd. Zo had de gemeente Veldhoven een grote kolonie op de locatie 'de Run'. Deze kolonie is door de komst van het ASML-complex verhuisd naar onder andere het agrarische gebied in het Dommeldal. Deze verhuizing heeft daar wel een uitbreiding van de kolonie teweeggebracht.

Dankwoord

De reeks tellingen is tot stand gekomen door de vasthoudendheid van een stabiele groep huiszwaluwvertellers. De laatste jaren bestond de groep uit de volgende personen: Frans Hijnen, Rien Kelders, Cees van Rooij, Piet

Wuijts, Bert van Herk (†), Wil de Veer, Mart van de Broek, Piet van Happen, Geert Engels, Henk Munsters, Huug de Waardt, Guus Nas, Mark Sloendregt en Toos Deeben. Ik wil allen bedanken voor de inzet.

■ W.J.T. Deeben, Boekweitstraat 24, 5503 XR Veldhoven, e-mail: wimdeeben@onsbrabantnet.nl.

LITERATUUR:

- Boele, A., J. van Bruggen, A. van Dijk, F. Hustings, J.-W. Vergeer & C. Plate (2013): Broedvogels in Nederland in 2011. Sovon-rapport 2013-1. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Deeben, W. (2002): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2001. De Blauwe Klauwier 28(1):1-3.
- Deeben, W. (2003): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2002. De Blauwe Klauwier 29(2):13-16.
- Deeben, W. (2004): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2003. De Blauwe Klauwier 30(1):1-4.
- Deeben, W. (2005): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2004. De Blauwe Klauwier 31(1):11-14.
- Deeben, W. (2006): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2005. De Blauwe Klauwier 32(2):9-14.
- Deeben, W. (2007): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2006. De Blauwe Klauwier 33(1):20-26.
- Deeben, W. (2008): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2007. De Blauwe Klauwier 34(2):25-31.
- Deeben, W. (2009): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2008. De Blauwe Klauwier 35(1):27-33.
- Deeben, W. (2010): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2009. De Blauwe Klauwier 36(1):27-33.
- Deeben, W. (2012): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 2011. De Blauwe Klauwier 38(2):29-32.
- Veenhuizen, W. (1986): De Huiszwaluw in de provincie Noord-Brabant. *het Vogeljaar* 34(4-5):187-195.
- Veenhuizen, W. (1997): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 1996. De Blauwe Klauwier 23(4):114-116.
- Veenhuizen, W. (1998): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 1996. De Blauwe Klauwier 24(2):27-29.
- Veenhuizen, W. (1999): De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de Kempen in 1996. De Blauwe Klauwier 25(1):5-7.